

[T] **MARK GRAMMENS, EEN JOURNALISTIEKE
EINZELGÄNGER**

In april 2013 verloor de geschreven pers in het Nederlandse taalgebied twee “gevestigde waarden”. Mark Grammens (°1933) zette naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag een punt achter zijn tweewekelijkse eenmansblad *Journal* – na 651 nummers en 25 jaar. Diezelfde maand overleed de *grand old man* van de Nederlandse journalistiek, Jérôme Louis Heldring (°1917), die tot een jaar voordien wekelijks zijn veelgelezen bijdrage *Dezer dagen* publiceerde in *NRC Handelsblad*. Heldring en Grammens berichtten meer dan een halve eeuw uitvoerig en met grote kennis van zaken over onder meer de internationale politiek, die zij beiden in de eerste plaats evalueerden vanuit een machtspolitieke benadering.

Grammens werd in Leuven geschoold als jurist en in de diplomatieke wetenschappen. Toen hij na een meerjarig verblijf als correspondent in Londen naar België terugkeerde en begin 1962 werd aangesteld als politiek redacteur van het Vlaamse (jezuïeten)weekblad *De Linie*, was de objectiverende journalistiek die hij voorstond in België heel ongebruikelijk. Het perslandschap was nog sterk partijpolitiek of tenminste ideologisch gekleurd. De berichtgeving over de internationale verhoudingen – voor zover die de oppervlakkigheid oversteeg – vormde daarop allerm minst een uitzondering. Behalve door buitenlandse collega’s liet Grammens zich voor zijn geopolitieke publicistiek inspireren door twee opeenvolgende directeurs van de buitenlandredactie van de Vlaamsgezinde katholieke krant *De Standaard*: Leo Picard (1888-1981) en Luc Vandeweghe alias E. Troch (1914-1985), al dan niet toevallig allebei historicus, vrijzinnig en flamingant.

In *De Linie* schreef Grammens overigens vooral over de Belgische binnenlandse politiek, waarbij hij als door de repressie getekende zoon van de flamingantische taalactivist Flor Grammens (1899-1985) de Vlaamsgezinde oriëntatie van het blad intensiverde. Ondanks de toegenomen openheid in katholieke kring, die werd bevorderd door het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965), kwam het al na relatief korte tijd tot een clash tussen Grammens en zijn broodheren. Uiteindelijk werd *De Linie* opgeheven en verscheen op 3 april 1964 het eerste

nummer van een nieuw weekblad, *De Nieuwe*, met Grammens als directeur-hoofdredacteur.

De Nieuwe ontwikkelde zich al snel tot een van de opmerkelijkste exponenten van de veranderingsgezinde tijdgeest van de jaren zestig in Vlaanderen. Het blad pleitte voor federalisme in samenhang met antikapitalistische structuurhervormingen, maar ook voor deconfessionalisering en ontzuiling, meer (intellectuele) openheid en ongebondenheid, en daarnaast voor meer sociale rechtvaardigheid. Wat de internationale politiek betreft, zette *De Nieuwe* zich – in overeenstemming met zijn non-conformistische redactionele opzet – af tegen de dominantie van het kritiekloze atlantisme en bepleitte het blad een meer *realpolitische* houding ten opzichte van (het internationale beleid van) het Sovjetimperium en communistisch China. Grammens werd in de publieke opinie veelal geëtiketteerd als “(crypto)communist”.

Eind jaren zestig en begin jaren zeventig positioneerde *De Nieuwe* zich als de belangrijkste representant van de meer of minder bewuste pogingen om de aloude, zij het altijd minoritair gebleven combinatie “Links en Vlaams” – toen Leuven Vlaams en Mei ’68 – een nieuw elan te bezorgen. Nogal wat intellectueel en/of academisch gevormden met een katholieke en/of Vlaamsgezinde achtergrond voelden zich aangetrokken door zowel het specifieke als met de tijdgeest sporende, maatschappijkritische project van *De Nieuwe*. Mede door de lectuur van het door Grammens gedirigeerde opinieweekblad gingen zij, meer dan de generaties vóór hen, over allerhande grenzen en breuklijnen heen kijken of stappen. Ook de meeste medewerk(st)ers, van wie er heel wat later in diverse media leidinggevende functies opnamen, werden uit deze sociologische groep gerekruteerd. Zoals Ludo Abicht (°1936) – voor wie trouwens ongeveer hetzelfde geldt – ooit schreef, werd Mark Grammens toen “ongevraagd beschouwd als een boegbeeld van de Vlaamsgezinde linkerzijde”. Wat verder niet onvermeld mag blijven, is dat *De Nieuwe* onder impuls van Grammens destijds een van de weinige perstitels in Vlaanderen en België was die systematisch en consequent pleitte voor de afschaffing van de monarchie en de invoering van een republiek, enerzijds op basis van principiële (democratische) motieven en anderzijds op grond van pragmatische (anti-Belgische).

Een keerpunt, dat zoals altijd de emanatie vormde van een onderliggende trend, kwam er met de nietsontziende agitatie van Grammens tegen het Egmontpact in 1977-1978, waarbij hij in “zijn” *De Nieuwe* een forum bood aan zowat iedereen die kritiek wilde spuien op dat communautaire compromis over een staatsvorming van de toenmalige christen-democratisch-socialistische regering, aangevuld met de Volksunie en het FDF (Fédéralistes démocrates Francophones). Zelfs de radicale Vlaams-nationalist Ward Hermans (1897-1992), die zijn leven lang het nationaalsocialisme verheerlijkte, mocht zijn gal spuwen over “Egmont”. In oktober 1978 kwam deze regering onder de leiding van Leo Tindemans (°1922) ten val en werd het Egmontpact afgevoerd. Grammens had “gescoord”, maar tegelijk was zijn ongebreidelde offensief tegen dat communautaire vergelijk de katalysator geworden van conflicten binnen de redactie van *De Nieuwe* die al een tijd sluimerden, onder meer over zijn eigenzinnige aanpak en de autoritaire manier waarop hij zijn visie doordreef.

In combinatie met financiële problemen leidde een en ander ertoe dat Grammens eind 1980 werd ontslagen als hoofdredacteur. Het ooit spraakmakende weekblad had inmiddels heel wat aan prestige en invloed ingeboet. *De Nieuwe* beleefde vervolgens nog een aantal meer tumultueuze dan inspirerende jaren tot aan zijn definitieve verdwijning eind 1986, waarbij Grammens zelfs nog kortstondig terugkwam als hoofdredacteur.

Inmiddels had de sterk mondiaal georiënteerde Grammens in september 1974 het *Tijdschrift voor Diplomatie* gelanceerd, een maandblad waarin Vlaamse en Nederlandse specialisten van uiteenlopende signatuur essays publiceerden over internationale thema’s, vooral politiek-maatschappelijke, maar ook filosofische, literaire en artistieke. Zo publiceerde Leo Tindemans in het nummer van oktober 1979, precies één jaar na de val van zijn Egmont-regering, een beschouwing over de Duitse rijkskanselier, minister van Buitenlandse Zaken en winnaar van de Nobelprijs voor de Vrede Gustav Stresemann (1878-1929). Het laatste nummer van het kwalitatief bijzonder hoogstaande en uitermate gerespecteerde *Tijdschrift voor Diplomatie* rolde in december 1982 van de persen.

Tussen 1983 en 1989 stond Grammens aan het hoofd van de door hem opgerichte Uitgeverij Grammens, die onder andere de brochurereeks *Aktueel*, het *Jaarboek Vlaamse literatuur* en het *Vlaams archief. Jaarboek Vlaamse Beweging* op de markt bracht. In de *Aktueel*-serie werd ook een aantal boekjes van Grammens zelf opgenomen, onder meer *Herinneringen aan oorlog en repressie* (1985), een heel menselijk en tegelijk bijzonder kritisch portret van zijn pas overleden vader. In die brochure poneerde hij ook ongenueanceerd dat de Vlaamse Beweging er alleen tijdens de Tweede Wereldoorlog in was geslaagd macht uit te oefenen. Grammens herhaalde deze provocerende stelling meermaals en in diverse toonaarden, en houdt er tot op vandaag aan vast: “Was mijn vader een collaborateur? Ik denk het wel ja. En ook denk ik dat hij gelijk had.”

Eind 1987 rijpte bij Grammens het idee om – onder meer naar het voorbeeld van de Amerikaanse journalist Izzy Feinstein Stone (1907-1989) – een eenmansblad te beginnen. Dat werd *Journal*, dat vanaf april 1988 om de twee weken verscheen en enkel via een abonnement te krijgen was. Hoewel Grammens tijdens de voorbije kwarteeuw – al dan niet onder een schuilnaam – ook bijdragen leverde aan andere periodieken, was zijn *Journal* al die tijd het medium bij uitstek waarmee hij zich tot het publiek richtte. Meer en meer ging zijn aandacht daarbij – behalve naar het internationale gebeuren en de Vlaamse autonomie – ook uit naar de (niet-Europese) “immigratie, die veel te aanzienlijk is geworden om nog beheersbaar te zijn”, zoals hij het in zijn afscheidnummer stelde. Omwille van dergelijke stellingnames – in combinatie met zijn apologie van de (Vlaams-nationalistische) collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog – werd Grammens door nogal wat politiek-maatschappelijk geïnteresseerden en betrokkenen, inclusief vroegere “adepten”, tijdens het voorbije decennium als (extreem) rechts ge(dis)kwalificeerd en gemarginaliseerd. Hij gold niet langer als de “heraut” van het progressieve (“linkse”) Vlaams-nationalisme, maar meer en meer van de conservatieve (“rechtse”) variant ervan. Grammens’ altijd uitstekend geïnformeerde en scherp geformuleerde commentaarstukken bleven intussen de lectuur meestal meer dan waard, ook als men het (volkomen) oneens was met zijn standpunten. Enkele duizenden abonnees –

en nog meer lezers – namen tot begin 2013 kennis van zijn analyses in *Journal*. Maar de achterban van Grammens was de jongste jaren wel (ietwat) anders samengesteld dan in de gloriejaren van *De Nieuwe*.

In zijn necrologie voor de hiervoor al genoemde Leo Picard, van wie hij tot op zekere hoogte de intellectuele (klein)zoon was, schreef Mark Grammens onder meer het volgende: “Picard was iemand, zoals Aron in Frankrijk, die men moest gelezen hebben als men wilde meepraten in Vlaanderen.” Hoelang dat voor hemzelf gold en in welke mate, en of dat zo bleef tot aan de stopzetting van *Journal*, kan op dit moment nog niet ten volle worden beoordeeld. Vaststaat echter dat het ooit zo was.

NICO VAN CAMPENHOUT

Journal voor Vlaanderen, huldezitting Mark Grammens, 16 november 2013, 10 uur, Aula Rector Dhanis, Stadscampus Universiteit Antwerpen, Kleine Kauwenberg 14-22, 2000 Antwerpen, met o.a. Nelly Maes, Peter De Roover, Karel Van Eetvelt, Rik Van Cauwelaert en Matthias Danneels. Die dag verschijnt ook de essaybundel *Journal voor Vlaanderen* met bijdragen van Mark Grammens, Ludo Beheydt, Axel Buyse, Jean-Marie Dedecker, Jacques de Visscher, Carl Devos, Wilfried Dewachter, Jürgen Mettepenningen, Rik Torfs, Rik Van Cauwelaert, Ivan Van de Cloot en Luckas Vander Taelen.